

Bojan BOŽOVIĆ*

IZAZOVI U IZGRADNJI KULTURE POŠTOVANJA PRAVA PRIVATNOSTI

Sažetak: Ovaj rad je posvećen pravu na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske u Crnoj Gori, njegovom odnosu sa pravom na slobodu izražavanja, kao i usklađenosti našeg pravnog sistema sa evropskim standardima. Član 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kojim se jemče ova prava, jedan je od onih koji imaju najširi domen primjene i pokriva veoma različite aspekte ljudskog života, počev od situacija kada se država miješa u najprivatnije stvari pojedinca, do onih slučajeva kada država ima obavezu da interveniše. Osnovna ideja zaštite prava, na koje se primjenjuje član 8 Konvencije je da postoje sfere života svakog pojedinca u koje država ne smije da se miješa, osim kada su kumulativno ispunjeni uslovi iz stava 2 ovog člana: da takvo miješanje bude u skladu sa zakonom, kada ima legitimni cilj i kada je ono „neophodno demokratskom društvu”. S obzirom na to da je ovim članom zajemčeno više prava koja se međusobno nerijetko poklapaju, radi jednostavnijeg korišćenja sumarno ćemo ih označavati kao „prava privatnosti”. U radu ćemo se baviti i praksom Evropskog suda ali i nekih nacionalnih sudova povodom kršenja ovih prava, uključujući i pojedine presude crnogorskih sudova.

Gljučne riječi: *ljudska prava, prava privatnosti, sloboda izražavanja, zaštita, javne vlasti, pojedinac*

1. UVOD

Istorija nastanka zaštite ljudskih prava je jako bogata. Neki smatraju da je borba za uspostavljanje sistema zaštite ljudskih prava postala stvarnost kada je jedan bivši rob kroz pozorišnu predstavu prenio čuvene Senekine riječi o jednakosti ljudi: *Homo sum: humani nihil a me alienum puto*.¹ Ljudska prava, prvenstveno kroz princip jednakosti među ljudima, vuku korijene i prije snaženja Rima, tačnije, kroz tendenciju starih Grka da slobodnim pojedinci-

---

* Mr Bojan Božović, asistent na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica

¹ Richard A. Bauman, *Human Rights in Ancient Rome*, London, 2003, str. 1.

ma priznaju pravo na zaštitu od tiranije.² Ali ni tako dug period trajanja³ nije u potpunosti zaustavio sva stremljenja pojedinaca da, ni do ovog doba, ne priznaju postojanje čak ni ljudskih prava čija je zaštita zajemčena međunarodnim ugovorima ljudskih prava. Sve to je dovelo do još uvijek nedovoljno razvijenog sistema zaštite ljudskih prava i svijesti o njihovom postojanju od strane javnih vlasti mnogih država, iako ustavi država, između ostalog, sadrže i kataloge ljudskih prava.

Osim država i međunarodne organizacije značajne su za buđenje svijesti o zaštiti ljudskih prava. Uz njihovo učešće razvili su se univerzalni i regionalni sistemi zaštite. Najznačajniju ulogu u procesu uspostavljanja univerzalnog sistema zaštite ljudskih prava imale su Ujedinjene nacije kroz nastanak Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Nakon užasa dva svjetska rata, koncept ljudskih prava se sve više temeljio na slobodama pojedinca, a usvajanjem Deklaracije čitav koncept opravdanja ili osporavanja ljudskih prava izgubio je na značaju. Kako je danas širok konsenzus među državama da se odredbe Univerzalne deklaracije moraju poštovati, pitanje postojanja ljudskih prava nije više aktuelno. Od tog 10. decembra 1948. do danas, postavljaju se novi izazovi koji se tiču realizacije i zaštite ljudskih prava. Dakle, pitanje da li uopšte postoje ljudska prava je zamijenjeno pitanjem *kako obezbjediti što efikasnije model zaštite i uživanja ljudskih prava i sloboda*. Problem više nije bio u opravdanju nego u ostvarivanju⁴. Istina je, naravno, ipak znatno kompleksnija. Nemoguće je ljudska prava posmatrati samo iz tog ugla.

Iako je postavio temelje, univerzalni sistem zaštite ljudskih prava nije i najrazvijeniji sistem. Regionalni sistemi, a naročito evropski, ubrzo su preuzeli primat. Posebno značajnu ulogu imao je Savjet Evrope i Evropska konvencija o ljudskim pravima. Za originerne članove Savjeta Evrope, ratifikacija ovog ugovora nije bila obavezna. Kada su se za članstvo počele prijavljivati bivše socijalističke države, Savjet Evrope je donio odluku o obaveznoj ratifikaciji kao uslovu za sva buduća primanja u članstvo.⁵

Da bi se obezbjedilo njeno poštovanje obrazovani su Evropska komisija za ljudska prava (počela s radom 1954) i Evropski sud za ljudska prava (počeo s

---

² Milan Paunović, Boris Krivokapić, Ivana Krstić, *Osnovi međunarodnih ljudskih prava*, Beograd, 2007, str. 18.

³ Pojedini teoretičari izvore nastanka međunarodnog prava, a samim tim i obrise zaštite ljudskih prava, nalaze i u državama antičkog doba prije Grčke, kao što su Sumer, Mesopotamija, Egipat. O tome opširnije: David J. Bederman, *International Law in antiquity*, Cambridge, 2004.

⁴ Miomir Matulović, *Ljudska prava*, Rijeka, 1987. str. 17.

⁵ Nebojša Vučinić, *Osnovi ljudskih prava i sloboda*, Podgorica, 2001, str. 53.

radom 1959). Evropski sud za ljudska prava je ustanovljen nakon što je osam zemalja ugovornica dostavilo deklaracije kojima priznaje obaveznu nadležnost Suda, kako se tražilo po tadašnjoj verziji.⁶ Zemlje koje su se podvrgle nadležnosti Suda bile su Belgija, Danska, Savezna Republika Njemačka, Irska, Holandija, Luksemburg, Austrija i Island.⁷ Izmjenama je ukinuta Evropska komisija, a nadležnost Suda za individualne aplikacije je postala obavezna.⁸ Sjedište suda je u Strazburu. Evropski sud za ljudska prava broji sudija koliko i sama Konvencija ima potpisnica. Svaka država ima po jednog nacionalnog sudiju kojeg bira Parlamentarna skupština Savjeta Evrope većinom glasova od tri kandidata koje predloži strana ugovornica. Međutim, ako država nema nacionalnog sudiju, Sud će pozvati državu da imenuje sudiju koji će imati status *ad hoc*. On će prije preuzimanja funkcije morati da da svečanu izjavu ili da polaže zakletvu. Posebno je važno da istaknemo da bez obzira na to iz koje zemlje potiču i koji status uživaju, sudije sude u individualnom svojstvu, tj. ne moraju i ne bi smjele da slijede uputstva ili naredbe država koje su ih predložile. Osim toga, evropski sistem preko Komiteta ministara (jednog od najvažnijih organa Savjeta Evrope) posjeduje mehanizam kontrole primjene odluka Evropskog suda za ljudska prava od strane država članica, po čemu je ovaj regionalni sistem zaštite i dobio taj status.

U nastavku rada posebnu pažnju posvetićemo upravo ovom Sudu i sistemu zaštite koji obezbjeđuje.

2. PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I PORODIČNOG ŽIVOTA

U eri brzog, savremenog svijeta u kojem se informacije šire „brzinom svjetlosti”, pravo pojedinca da sačuva svoj integritet i integritet svoje porodice postaju veoma zahtjevan zadatak. S druge strane, želja javnosti da se upozna sa mnoštvom detalja iz života nekih ličnosti („poznatih”) takođe predstavlja ljudsko pravo zajemčeno Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Gledajući kroz tu prizmu, ova dva prava su međusobno suprotstavljena.

Važno je istaći da je član 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kojim se jemče ova prava, jedan od onih koji imaju najširi domen primjene i pokriva veoma različite aspekte ljudskog života, počev od situacija kada se država miješa u najprivatnije stvari pojedinca, do onih slučajeva kada država ima obavezu da interveniše. Osnovna ideja zaštite prava na koje se primjenjuje član 8

⁶ Milan Paunović, *Op. cit.*, str. 69.

⁷ Tomas Burgental, *Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku*, Beograd 1997, str. 121.

⁸ Opširnije: Rodoljub Etinski, *Međunarodno javno pravo*, Novi Sad, 2007, str. 331-364.

Konvencije je da postoje sfere života svakog pojedinca u koje država ne smije da se miješa, osim u onim situacijama kada su kumulativno ispunjeni uslovi iz stava 2 ovog člana: da takvo miješanje bude u skladu sa zakonom, kada ima legitimni cilj, i kada je ono „neophodno demokratskom društvu”. S obzirom na to da je ovim članom zajemčeno više prava koja se međusobno nerijetko poklapaju, radi jednostavnijeg korišćenja sumarno ćemo ih označavati kao „prava privatnosti”.

Evropska konvencija o ljudskim pravima je članom 8 zajemčila zaštitu privatne sfere. U tijesnoj vezi s ovom odredbom nalaze se još tri odredbe Konvencije koje se odnose na slobode misli, savjesti i vjeroispovjesti, izražavanja, okupljanja i udruživanja.⁹ Obaveze država prema ovom pitanju su pozitivne i negativne. Negativne obaveze znače da je država dužna da se uzdrži od miješanja u neko pravo, sem ukoliko je to dozvoljeno članom 8 stav 2. Dakle, ona ne smije ni na koji način da ometa uživanje ovih prava. S druge strane, pozitivne obaveze znače da država mora aktivno da djeluje kako bi omogućila poštovanje nekog prava. Da bi država mogla preuzeti obaveze kojima se zalazi u privatnu sferu, ona mora preuzeti jedan od tri koraka. Naime, Evropski sud za ljudska prava će cijeliti da li je zadiranje javnih vlasti u pravo i slobodu pojedinaca bilo zasnovano na unutrašnjim pravnim propisima („zakonu”), da li je imalo legitiman cilj i da li je preduzimanje tih aktivnosti kojima se zadiralo u privatnu sferu individue bilo neophodno u demokratskom društvu. Kada je o prvoj situaciji riječ, važno je napomenuti da Sud pod usklađenošću akcije javnih vlasti sa zakonom ne podrazumijeva samo zakon kao formalni pravni akt, već uopšte usklađenosti sa pravnim normama.¹⁰ Pod ovim se, dakle, podrazumijevaju i razni podzakonski akti ali i međunarodni ugovori. Od toga o kojem pravnom izvoru je riječ, Sud smatra da je važnije da je pravnom subjektu pravna norma dostupna.

S druge strane, javne vlasti imaju pravo da zadiru u privatnu sferu pojedinca ako je to neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Država mora da vodi računa kada i na koji način sprovodi akcije protiv pojedinaca prilikom zaštite drugih lica, naročito maloljetnika. Naime, u nedavnom slučaju djevojci iz Somalije, koja je odrasla u Danskoj, nije obnovljena

⁹ Evropska konvencija o ljudskim pravima, članovi 9, 10 i 11.

¹⁰ Vidjeti opširnije: Dragoljub Popović, *Evropsko pravo ljudskih prava*, Beograd, 2012, str. 282.

dozvola boravka zato što je protiv svoje volje provela van Danske više od dvije godine. Podnositeljku predstavke je otac primorao da se sa 15 godina vrati u Somaliju, kako bi se starala o njegovoj majci, što je ona i činila preko dvije godine. Kada je kao sedamnaestogodišnjakinja zatražila od Danske da joj omogući da se vrati u tu državu da bi mogla da nastavi život sa ostatkom svoje porodice (ocem i sestrom), tužena država joj to nije dozvolila pozivajući se na Zakon o stranim državljanima koji zabranjuje ovu mogućnost licima koja su duže od 12 mjeseci neprekidno provela van zemlje. Ova odredba je upravo uvedena sa ciljem obeshrabrivanja slanja djece na duža putovanja u državu porijekla. Sud je ovakav akt danskih vlasti ocijenio kao miješanje u privatni i porodični život podnositeljke predstavke. Naime, u vrijeme kada je podnijela zahtjev da joj se omogući spajanje sa porodicom u Danskoj, djevojka je spadala u mlade osobe koje još nijesu osnovale sopstvenu porodicu pa je samim tim njen odnos sa ocem i sestrom predstavljao za nju „porodični život”. Iako je Sud prihvatio da je zakon o kome je riječ bio koncipiran u nastojanju da se obeshrabre roditelji, kako više ne bi slali djecu iz Danske u staru domovinu na „prevaspitavanje”, ne mogu se ignorisati prava djece na poštovanje privatnog i porodičnog života.¹¹ Evropski sud je nedvosmisleno istakao i da član 8 podrazumijeva ne samo pravo roditelja da se preduzmu mjere kako bi mu se omogućilo ponovno spajanje sa svojim djetetom, već i obavezu vlasti da u tome pomažu.¹² Osim toga, država ima obavezu da uspostavlja odnose i između razvedenih roditelja i djece.¹³

S tim u vezi, države moraju biti jako obazrive kada je riječ o pitanju odnosa roditelja i djece, njihove razdvojenosti, udaljenosti i otuđenosti. U suprotnom, mogu i biće odgovorne za kršenja prava propisanih članom 8.

Najveće nedoumice za Sud uvijek predstavlja ispitivanje standarda – neophodnost u demokratskom društvu. Ovo pitanje, svakako, predstavlja jedno od kompleksnijih za sudije Suda. Naime, uvijek se mora uzeti u obzir veći broj činilaca, tendencije koje postoje u tuženoj državi, ali i uopšte na evropskom kontinentu i naročito da li je preduzeta mjera bila proporcionalna dopuštenom cilju.¹⁴

Sud je dužan brinuti o interesu pojedinca sa jedne, i društva (države) u cjelini, s druge strane. Tako je u nedavnom slučaju *M. protiv Švajcarske*¹⁵ Sud

¹¹ Vidjeti opširnije presudu u predmetu *Osman protiv Danske*, presuda iz 2011. godine.

¹² *Karusiotis protiv Portugala*, presuda iz 2011. godine.

¹³ *Gluhaković protiv Hrvatske*, presuda iz 2011. godine.

¹⁴ Dragoljub Popović, *Op. cit.*, str. 284.

¹⁵ *M protiv Švajcarske*, presuda iz 2011.

ocijenio da neprodužavanje pasoša, kao mjera koja će doprinijeti povratku osumnjičenog za krivično djelo u Švajcarsku i pokretanju postupka za ovo krivično djelo – nije u suprotnosti sa članom 8. Sud je saopštio ovom prilikom da su nacionalne vlasti dužne da sprovode unutrašnje zakonodavstvo i da države uživaju široko polje slobodne procjene u odlučivanju o tome da li će goniti lice koje je osumnjičeno za krivično djelo, kao i o tome koje bi istražne mjere i mjere krivičnog gonjenja valjalo preduzeti. Švajcarske vlasti su, težeći ostvarenju legitimnog cilja sprečavanja nereda ili kriminala, poslale poruku javnosti da će se boriti protiv lica koja izbjegavaju vođenje sudskih postupaka, što je u skladu sa čl. 8.

Država, naravno, može ograničiti pravo pojedinca i prilikom primjene sredstava za prisluškiivanje, praćenje i sl., ali se i ovi akti smiju činiti samo uz poštovanje već navedenih razloga.

3. SLOBODA IZRAŽAVANJA

Sloboda izražavanja predstavlja jednu od važnijih odredaba u svijetlu demokratizacije država članica Savjeta Evrope. Javne vlasti su najčešće pokušavale da od javnosti sakriju informacije koje bi mogle da ugroze njihove pozicije. Osim toga, još češće je, naročito u nedemokratskim sistemima, razvijana praksa cenzurisanja autorskih radova koji nijesu bili po volji zvaničnog režima. Ali ni u najradikalnijim i najzatvorenijim društvima sloboda izražavanja nije mogla biti u potpunosti ograničena. Uvijek se nalazio neki mali prostor na osnovu kojeg bi makar dio javnosti mogao da se upozna sa stavom „cenzurisanih”, „odbačenih”. To se činilo na više načina. I samo umjetničko djelo (slika, fotografija, knjiga, film¹⁶) predstavlja dio slobode izražavanja koju je nemoguće razdvojiti od slobode misli. Međutim, za razliku od slobode misli, sloboda izražavanja se može ograničiti i nije apsolutno pravo. Ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva (čl. 12/2).

Još od sedamdesetih godina prošlog vijeka, Sud se bavio pitanjem slobode izražavanja i postavio standarde koji su u značajnoj mjeri pomogli slobodi in-

---

¹⁶ Allan Ides, Christopher N. May, *Constitutional Law, Individual Rights*, New York, 2004, str. 305.

formisanja. Prava zaštićena ovim članom obuhvataju ne samo pravo da se neko izrazi o nekom pitanju, već i da prima informacije. Značaj ovog člana Sud je obrazlagao i u svojim presudama, ističući da je ono temelj demokratskog društva, osnovni uslov za njegov razvoj i progres svakog čovjeka, ali i funkcionisanje političkog poretka.¹⁷

Iako je Evropski sud istakao značaj ovog pitanja i drugi sudovi u svijetu su često isticali značaj ovog prava. Pravo na slobodu izražavanja je zajemčeno Prvim amandmanom na Ustav SAD. Praksa američkih sudova jasno stavlja do znanja da se sloboda izražavanja ne završava samo na pisanim ili izgovorenim riječima.¹⁸ Kao dobar primjer sudskog sagledavanja tumačenja slobode izražavanja, svakako treba pomenuti predmet *Spence v. State of Washington*.¹⁹ U ovom slučaju jedan student je na američkoj zastavi nacrtao simbol mira (*peace symbol*) i zastavu spustio preko prozora kao izraz protesta zbog stradanja studenata u Kent State Univerzitetu u Kambodži. Bio je optužen za neprimjereno korišćenje zastave SAD. Razmatrajući ovaj slučaj, sud je istakao da je zastava tradicionalno korišćena i prepoznata kao forma za komunikaciju i da bi sankcionisanje ovog studenta bila zabrana slobode izražavanja.²⁰ Pod slobodom izražavanja se, prema mišljenju američkih sudova, smatra i pravo na cjelovečernje spavanje u javnom parku kao odraz protesta zbog patnji beskućnika.²¹

Evropski sud je imao sličnu praksu i posebno se bavio umjetničkim slobodama. Tako je u predmetu *Alinak protiv Turske*²² Sud vodio računa o umjetničkoj vrijednosti knjige i njenom mogućem uticaj na čitaoce. Iako je autor knjige bivši poslanik, političar, knjigu je objavio kao obični građanin koji je izražavao svoja gledišta o istinitim događajima u Kurdistanu. Sud je zaključio da naredba o zapljeni knjige podnosioca predstavke nije bila proporcionalna cilju kome se težilo, iako su neki djelovi knjige bili vrlo neprijateljski po tonu. Sve je to opravdano slobodom izražavanja i pravom javnosti da se upozna sa mišljenjem ovog lica.

Osim toga, važno je istaći i da je ovim članom zajemčena sloboda ne samo sadržaja, već i izbora sredstava kojima je informacija ili mišljenje prenije-

---

¹⁷ Vidjeti: *Handyside protiv UK*, presuda iz 1976. godine i *Bowman protiv UK*, presuda iz 1998.

¹⁸ *Texas protiv Johnson*, 491 U. S. 397 (1989).

¹⁹ *Spence protiv State of Washington*, 418 U. S. 405 (1974).

²⁰ Opširnije u: Allan Ides, Christopher N. May, *Constitutional Law, Individual Rights*, New York, 2004, str. 306-307.

²¹ *Clark protiv Community for Creative Non-Violence*, 468 U. S. 288 (1984).

²² *Alinak protiv Turske*, presuda iz 2005.

to jer bi u suprotnom predstavljalo miješanje u pravo da se prima i saopštava informacije, prije svega putem štampe, televizije i drugih medija. Sud je u tom smislu utvrdio da štampa ima veoma značajnu ulogu u demokratskom društvu u pružanju informacija koje, s druge strane, javnost ima pravo da prima.²³

Ovo pravo je zbog svog obima, kao što smo već pomenuli, vrlo često u sukobu sa pravom na zaštitu privatne sfere, ali i drugih prava. Naime, Sud je nerijetko isticao da vlasti moraju da trpe viši stepen kritike. Tako je u predmetu *Castells protiv Španije*²⁴ podnosilac predstavke Miguel Kastels, opozicioni političar, oštro kritikovao špansku vladu u novinskom tekstu, zato što nije preduzela odgovarajuće korake da sprovede istrage brojnih ubistava u Baskiji. Podnosilac predstavke je bio osuđen zbog uvrede države. Sud je zaključio da je miješanje u podnosiočevo pravo na slobodu izražavanja težilo legitimnom cilju zaštite prava drugih.

Vlasti mogu uticati na slobodu informisanja i određivanjem nesrazmjerno visokih kazni prema novinarima i ako su svojim tekstovima povrijedili nečija prava. U slučaju *Koprivica protiv Crne Gore*²⁵ izricanje kazne prema novinaru, koja je bila višestruko veća od mjesečnih prihoda podnosioca predstavke – predstavlja kršenje člana 10 od strane Crne Gore. Ovdje treba istaći i kritiku Suda prema pravnom sistemu Crne Gore, koji tada (2009. godina) nije imao adekvatan mehanizam zaštite u vidu ustavne žalbe koja bi i faktički predstavljala djelotvorni pravni lijek. Dakle sastavni dio ovog člana se nalazi u proporcionalnosti cilja kojem se teži, a koji se ogleda u obavezi nacionalnih sudova da uvijek vode računa o prirodi i težini kazne ili drugih radnji koje izriču. U tom smislu, nepostojanje pravnog lijeka u domaćem sistemu za podnosioce predstavke je jedan od najznačajnijih faktora kod ocjene proporcionalnosti miješanja u smislu člana 10. Osim toga, i visina naknade je važna u ocjeni odgovarajuće ravnoteže interesa.

Ni borba protiv terorizma ne bi mogla biti dovoljan povod za sprovođenje određenih mjera ako ta mjera nije proporcionalna cilju kojem se teži lo.²⁶ S druge strane, ako bilo ko utiče na raspirivanje mržnje, poziv na slobodu izražavanja neće biti dovoljan argument za oslobađanje od odgovornosti toga lica.²⁷ Jedan od najznačajnijih slučajeva u vezi sa ovim pitanjem predstav-

²³ Vidjeti predmet *Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva* iz 1979.

²⁴ *Kastels protiv Španije*, iz 1985.

²⁵ *Koprivica protiv Crne Gore*, presuda iz 2011.

²⁶ *Incal protiv Turske*, presuda iz 1998.

²⁷ *Zana protiv Turske*, presuda iz 1997.

lja predmet I. A. protiv Turske.²⁸ Podnosilac predstavke je osuđen i izrečena mu je novčana kazna zbog objavljene knjige u kojoj on daje svoj osvrt na religijska pitanja, naročito na proroka islama. Stoga je zaključio da su mjere preduzete u vezi sa izjavama imale za cilj da obezbijede zaštitu od uvredljivih napada na predmete koje muslimani smatraju svetim. U tom smislu je zaključio da se osnovano može uzeti da su mjere bile u skladu sa „hitnim društvenim potrebama”. Sud je zaključio da država nije prekoračila svoje diskreciono pravo i da su razlozi dati da opravdaju osudu podnosioca predstavke bili „relevantni i dovoljni”. Štaviše, vlasti nijesu zaplijenile knjigu, a beznačajna novčana kazna izrečena podnosiocu ne može se smatrati neproporcionalnom ciljevima kojima se težilo.

U nedavnom sporu pred Sudom za ljudska prava²⁹ našli su se Tor Fredrik Fejdeland (Vejdeland), Matijas Harlin (Mattias) Bjern Teng (Björn Täng) i Niklas Lundstrem (Lundström), državljani Švedske rođeni 1978, 1981, 1987. i 1986. godine. Sva četvorica podnosilaca predstavke žive u Švedskoj. U decembru 2004. godine, u sklopu svojih aktivnosti u okviru jedne nevladine organizacije, podnosioci predstavke su ostavili stotinjak letaka u „lokerima” učenička jedne srednje škole. U tim letcima se tvrdilo da homoseksualnost predstavlja „devijantnu seksualnu sklonost”, da ona ima „u moralnom pogledu razorno dejstvo na društvenu supstancu” i da je odgovorna za pojavu side. Podnosioci predstavke su tvrdili da, kada su *rasturali* te letke, nijesu imali namjeru da izraze prezir prema homoseksualcima kao grupi, već da pokrenu debatu o odsustvu objektivnosti u švedskom obrazovnom sistemu. Miješanje države je težio legitimnom cilju, „zaštiti ugleda i prava drugih”. Evropski sud se saglasio sa domaćim sudom da je, čak iako je cilj podnosilaca predstavke da pokrenu debatu o odsustvu objektivnosti u obrazovanju u švedskim školama bio prihvatljiv - morala da se obrati pažnja na izraze korišćene u spornom materijalu. Evropski sud je naglasio da diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije predstavlja isto tako tešku diskriminaciju kao i ona koja se temelji na „rasi, porijeklu ili boji kože”.

Sva ograničenja prava na slobodu izražavanja, kao što je već pomenuto, moraju se tumačiti usko. Sud je, osim toga, utvrdio da neophodnost svakog ograničenja prava na slobodu izražavanja mora biti „ubjedljivo utvrđena”. Izraz „neophodno” nije sinonim sa „nezamjenljivim”, niti je fleksibilan kao

²⁸ I. A. protiv Turske, presuda iz 2005.

²⁹ Fejdeland i drugi protiv Švedske, presuda iz 2012.

izrazi „korisno”, „razumno” ili „poželjno”. Ovaj izraz upućuje na postojanje „hitne društvene potrebe”.³⁰

4. ODNOS IZMEĐU ČLANA 8 I ČLANA 10

Država ima obavezu da obezbijedi zaštitu privatne sfere, ali i da omogući aktivno i pasivno pravo na informisanje. Kada je riječ o javnim ličnostima, tada je zaštita oba prava nemoguća. Iz tog razloga, pitanja zaštite privatnosti koja su pokretana pred Evropskim sudom za ljudska prava neminovno podrazumijevaju uspostavljanje ravnoteže između suprotstavljenih prava dvoje ili više ljudi. Zato i predstavljaju poseban izazov. Nemoguće je, kroz ovako postavljenu situaciju, pomiriti obje strane. Jednoj će biti ugroženo pravo na privatnost, a drugoj da informiše ili bude informisana. Iz tih razloga, sve veći je broj slučajeva pred Sudom koji se vodi ovim povodom, a o čemu će biti riječi u nastavku rada kroz osvrt na nekoliko nedavnih predmeta.

4. 1. Predmet *Fon Hanover* (2)31

*Jedan od najznačajiniji slučajeva koji se u posljednje vrijeme dogodio pred Sudom je svakako slučaj Fon Hanover 2. Podnosioci predstavke bili su princeza Karolina fon Hanover (Caroline von Hannover), kćerka pokojnog princa Renijea Trećeg (Rainier III) iz Monaka, i njen suprug princ Ernst Avgust fon Hanover (Ernst August von Hannover). Već dvadesetak godina princeza Karolina pokušava da spriječi objavljivanje fotografija iz svog privatnog života. Dvije serije fotografija objavljene 1993. i 1997. u njemačkim časopisima bile su predmet postupaka pred njemačkim sudovima i pred Sudom za ljudska prava koji je istakao da je objavljivanjem fotografija prekršeno pravo podnositeljke predstavke na poštovanje privatnog života, koje proističe iz člana 8 Konvencije.*³²

Pozivajući se na taj predmet i presudu Suda, princeza Karolina i princ Ernst Avgust povelili su nekoliko postupaka pred njemačkim građanskim sudovima tražeći donošenje rješenja o zabrani objavljivanja novih fotografija koje su nastale tokom njihovog zimskog odmora u Sen Moricu. Sporna fotografija je pratila članak koji se ticao lošeg zdravstvenog stanja princa Renijea od Monaka. Njemački sud se rukovodio stavom da je loše zdravstveno stanje vladajućeg princa Renijea bilo predmet opšteg, javnog interesa, te da štampa

³⁰ Vidjeti: *Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda iz 1991. i *Handyside protiv UK*, presuda iz 1976.

³¹ *Von Hannover protiv Njemačke 2*, presuda iz 2012.

³² *Von Hannover protiv Njemačke*, presuda iz 2004.

ima pravo da izvještava o tome na koji način prinčeva djeca uspijevaju da pomire svoje obaveze u pogledu porodične solidarnosti sa legitimnim potrebama svog privatnog života.

4. 2. Predmet Aksel Špringer AG³³

Privredno društvo koje podnosi predstavku Aksel Špringer AG (u daljem tekstu: Špringer) registrovano je u Njemačkoj. Ta kompanija je izdavač *Bilda*, visokotiražnog nacionalnog dnevnog lista. U septembru 2004. godine *Bild* je na prvoj stranici objavio članak o poznatom televizijskom glumcu X, kako je uhapšen na festivalu piva u Minhenu zbog posjedovanja kokaina. U članku se, takođe, pominje da je X koji od 1998. godine igra ulogu načelnika policije u jednoj popularnoj TV seriji, u julu 2000. godine zbog posjedovanja droge već osuđen na kaznu zatvora koja je preinačena u uslovnu kaznu. Drugi članak *Bild* je objavio u julu 2005. godine. U tom članku je izvijestio da je X u potpunosti priznao djelo za koje je optužen pa je proglašen krivim i izrečena mu je novčana kazna za nezakonito posjedovanje droge. Kada se pojavio prvi članak, X je pokrenuo postupak za izdavanje rješenja o zabrani objavljivanja protiv kompanije Špringer pred Okružnim sudom u Hamburgu. Sud je pozitivno riješio zahtev i zabranio je dalje objavljivanje članka i fotografija. U sljedećem postupku koji se odnosio na drugi članak, onaj o tome da je X osuđen, Okružni sud u Hamburgu je takođe pozitivno riješio zahtjev za zabranu objavljivanja. Hamburški Apelacioni sud i Savezni sud pravde potvrdili su ove presude. I u jednom i u drugom slučaju, sud je stao na stanovištu da je pravo X na zaštitu privatnosti nadjačalo javni interes. Nije bilo sporno to da su odluke njemačkih sudova predstavljale miješanje u prava kompanije Špringer po osnovu člana 10 Konvencije, kao ni da je miješanje bilo propisano njemačkim zakonima i da se njime težilo ostvarivanju legitimnog cilja, zaštiti ugleda drugih. Međutim, postavilo se pitanje da li je ispunjen i posljednji standard – neophodnost u demokratskom društvu. Evropski sud je primijetio da u člancima nijesu objelodanjeni detalji o privatnom životu pomenutog glumca, već su se oni uglavnom ticali okolnosti njegovog hapšenja i ishoda krivičnog postupka koji je protiv njega vođen. Osim toga, te informacije su dobijene iz policije i niko nije osporio njihovu istinitost. U prilog podnosiocu predstavke ide i činjenica da tuženi nije dokazao da je X pretrpio teške posljedice. Zbog navedenog je došlo do povrede člana 10.

³³ *Axel Springer AG protiv Njemačke*, predusuda iz 2012. godine.

4. 3. Predmet Mozli³⁴

Za razliku od prethodna dva slučaja gdje je Sud bio jako blagonaklon prema medijima, u ovom slučaju je ipak kritikovao neprovjerene informacije, teške riječi i senzacionalističke naslove. Podnosilac predstavke u ovom predmetu Maks Rufus Mozli (Max Mosley) britanski je državljanin sa prebivalištem u Monaku. On je bivši predsjednik Međunarodne automobilske federacije i veoma uticajna ličnost u svijetu Formule 1. U martu 2008. godine nedjeljnik *News of the World* objavio je na naslovnoj stranici članak pod naslovom „Prvi čovjek Formule 1 organizovao perverznu nacističku orgiju sa pet prostitutki”. Nekoliko unutrašnjih strana časopisa takođe je bilo posvećeno toj priči i na njima su bile objavljene fotografije preuzete sa video-snimka koji je tajno napravio jedan od učesnika događaja. Na veb-stranici časopisa objavljen je i izmontirani video-klip, pored fotografija koje su tu, takođe, objavljene i reprodukovane na internetu.

Mozli je 2008. godine poveo postupak protiv lista, tvrdeći da mu je nanižeta šteta jer je zloupotrijebljeno povjerenje i jer je to predstavljalo nasrtaj na njegovu privatnost. Pored toga, tražio je da sud donese rješenje kojim se zabranjuje ovom časopisu prikazivanja izmontiranog video-klipa na svom veb-sajtu. Domaći sud odbio je da donese rješenje o zabrani zato što materijal o kome je riječ više nije privatni jer je više puta objavljen u štampi i na internetu. Domaći sud je ustanovio da na objavljenim slikama nema nikakvih nacističkih konotacija. Samim tim, ovdje se nije radilo o javnom interesu te nije bilo opravdano objavljivanje tog članka i slika kojima je on ilustriran, a koje su predstavljale povredu prava na privatnost g. Mozlija. Sud je presudio da je časopis dužan da plati Mozliju iznos od 60.000 funti sterlinga na ime odštete. Međutim, zabrana prikazivanja nije izrečena. Zbog toga se Mozli obratio Evropskom sudu za ljudska prava.

Mozli je naveo da je, uprkos tome što su mu sudovi dosudili novčanu naknadu, i dalje žrtva kršenja člana 8 Konvencije zbog toga što časopisu *News of the World* nije nametnuta pravna obaveza da ga unaprijed obavijesti o svojoj nameri da objavi materijal koji se na njega odnosi, što bi mu pružilo priliku da od Suda zatraži privremenu mjeru sprečavanja objavljivanja tog materijala.

Evropski sud je primijetio da britanski sudovi nijesu ustanovili postojanje nacističkih elemenata u seksualnim aktivnostima g. Mozlija, te su stoga zaključili da nije postojao interes javnosti, pa samim tim i opravdanje, da se ti članci i te slike objave. Pored toga, časopis nije uložio žalbu na presudu. S tih razloga, Evropski sud je stao na stanovištu da su publikacije o kojima je reč prouzrokovale flagrantnu i neopravdanu povredu privatnog života g. Mozlija. S obzirom

³⁴ *Mozli protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda iz 2011. godine.

na to da je Mozli uspio da dobije za sebe povoljnu presudu pred domaćim sudom, ocjena Evropskog suda odnosila se na ravnotežu koju treba uspostaviti između prava na privatnost i prava na slobodu izražavanja, ali ne u okolnostima konkretnog slučaja ovog podnosioca predstavke, već u odnosu na britanski pravni sistem u cjelini. Bilo je potpuno jasno da su britanske vlasti bile dužne, sa stanovišta Konvencije, ne samo da se uzdrže od miješanja u privatni život g. Mozlija, već i da preduzmu mjere kako bi obezbijedile njegovo djelotvorno uživanje tog prava. Sud je primijetio da je u svojoj ranijoj sudskoj praksi implicitno prihvatio da naknada štete koja se dosudi poslije objavljivanja nekog klevetničkog materijala pruža dovoljno pravno zadovoljenje za slučajeve kršenja prava na poštovanje privatnog života, koji su posljedica toga što se u medijima objave informacije iz sfere privatnosti. S druge strane, Sud je naglasio da je svako ograničenje koje se u novinarstvu nameće potrebno veoma pomno razmotriti. Sem toga, Sud je konstatovao da se podnositelj predstavke nije pozvao ni na jedno jedino zakonodavstvo u kome postoji takav zahtjev za obavještanje unapred, niti je ukazao na bilo koji međunarodni pravni izvor koji bi nalagao državama da takav zahtjev usvoje kao zakonsku obavezu. Sud je zaključio svoje razmatranje time što je priznao da su privatni životi lica koja žive pod budnim okom javnosti postali veoma lukrativna roba za izvjesne medijske sektore. Iako se širenju takvih informacija uglavnom pristupa radi zabave a ne radi obrazovanja čitalaca, nema sumnje da se tu koristi zaštita člana 10 Konvencije.

Zaštita koju medijima pruža član 10 može ustuknuti pred zahtjevima koje postavlja član 8 onda kada je riječ o informacijama privatne i intimne prirode i kada ne postoji interes javnosti da se te informacije objave.³⁵ Međutim, sagledavajući stvari šire od samog slučaja g. Mozlija i imajući na umu auto-cenzorski efekat koji bi mogao predstavljati posljedicu zahtjeva za obavještanje unaprijed, kao i sumnje u djelotvornost takvog zahtjeva, ali i široko polje slobodne procjene koje Velika Britanija ima u toj oblasti – Sud je zaključio da član 8 ne nalaže usvajanje jednog takvog pravno obavezujućeg zahtjeva. Samim tim, Velika Britanija nije prekršila član 8 time što u svom zakonodavstvu nije predvidjela takav zahtjev.

4. 4. *Predmet Bodrožić*³⁶

Željko Bodrožić je novinar i član jedne političke partije u Srbiji. 2003. godine je objavio članak u jednom nedjeljniku pod naslovom „Reč ima fašista”

³⁵ Vidjeti opširnije u: Biljana Braithwaite, Nuala Mole, Catharina Harby, *Ljudska prava u Evropi*, br. 2, 2011. str. 35-39.

³⁶ Bodrožić protiv Srbije, presuda iz 2009.

gdje je izvjesnog historičara (J. P.) i svog političkog oponenta nazvao *idiotom* i *fašistom*. Ovaj tekst je bio reakcija na stavove J. P. da u Vojvodini ne žive Hrvati, a da su svi Mađari kolonisti. Domaći sud je gospodina Bodrožića oglasio krivim u skladu sa Krivičnim zakonikom Srbije i izrekao mu novčanu kaznu u iznosu od nešto više od 370 eura (uključujući tu i sudske troškove).

Evropski sud je istakao da je došlo do povrede člana 10 jer je izrečena sankcija bila nesrazmjerna - mogla je dovesti i do kazne zatvora ako novčani iznos ne bi bio uplaćen. Osim toga, krivični postupak predstavlja miješanje u slobodu izražavanja.

4. 5. *Predmet Koprivica*³⁷

Predmeti koji se vode pred Sudom, u kojima je stranka Crna Gora, svaka-ko su od posebnog značaja za nas. Jedan od prvih je pomenuti Koprivica protiv Crne Gore. Istorijat spornih događaja seže u sredinu devedesetih godina prošlog vijeka, kada se vodila beskrupulozna kampanja između vlasti i opozicije. Jedan od tih događaja je doveo i do ovog predmeta. Podnosilac predstavke Veseljko Koprivica bio je glavni urednik opozicionog crnogorskog nedeljnika *Liberal* u kojem je 24. septembra 1994. godine objavio članak pod naslovom „16” koji je predstavljen kao članak specijalnog dopisnika tog časopisa iz Haga. U članku je navedeno da će mnogi novinari, od toga njih 16 iz Crne Gore, biti izvedeni pred Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, gdje će im biti suđeno za ratno huškanje. U članku je takođe navedeno da su dvojica zvaničnika Haškog tribunala zadužena za pripremu predmeta i naveden je spisak od 16 crnogorskih novinara koji su, navodno, obuhvaćeni istragom. U oktobru 1994. godine jedan od tih 16 novinara, inače i sam urednik jednog važnog glasila u državnom vlasništvu, pokrenuo je parnični postupak pred domaćim sudom protiv podnosioca predstavke, tvrdeći da je tim člankom nanijeta šteta njegovom ugledu i tražeći naknadu za tu štetu. U maju 2002. godine Haški tribunal je obavijestio sud u Podgorici da nema nikakvih informacija o novinaru koji je pokrenuo postupak zbog članka g. Koprivice.

Koprivica je na sudu izjavio da se oslonio na informacije dobijene od specijalnog dopisnika tog časopisa iz Haga. Međutim, komentarišući saopštenje Haškog tribunala, on je izjavio da nije zainteresovan za sadržaj pisma koje je taj tribunal poslao, niti za to da li je novinar o kome je reč zaista na tom spisku, budući da se on lično uvjerio u to kako je dotični novinar radio u prošlosti.

U maju 2004. godine domaći sud je donio presudu djelimično u korist novinara (tužitelja). Sud je naložio g. Koprivici da zajedno sa osnivačem časopisa

³⁷ *Koprivica protiv Crne Gore*, presuda iz 2011.

Liberal plati tužitelju iznos od oko 2600 eura na ime naknade. Sud je zaključio da je objavljena tvrdnja neistinita i da g. Koprivica uopšte nije bio zainteresovan za utvrđivanje njene istinitosti. U novembru 2009. godine sud je precizirao da g. Koprivica treba da plati iznos odštete u redovnim ratama, od kojih će svaka iznositi polovinu njegove penzije.

Nakon toga, g. Koprivica je pokrenuo spor protiv Crne Gore zbog visoke odštete koju je morao da plati. Evropski sud je primijetio da je pravosnažna presuda građanskog suda bez svake sumnje predstavljala miješanje u pravo g. Koprivice na slobodu izražavanja. To miješanje je bilo u skladu sa zakonom i težilo je legitimnom cilju zaštite ugleda drugih, kako to nalaže član 10 Konvencije. Sud je, međutim, razmatrao da li su zaključci domaćih sudova bili „neophodni u demokratskom društvu”. Sud je primijetio da su se informacije koje su objavljene suštinski svodile na ozbiljnu optužbu protiv novinara koji je podnio tužbu za klevetu, što je bilo dodatno pojačano osjetljivošću tog pitanja na Balkanu, u to vreme. S tih razloga, glavni urednik časopisa je trebalo da ispolji posebnu budnost u pogledu provjere informacija prije njihovog objavljivanja, iako za to, možda, nijesu postojali najadekvatniji uslovi. Kao otežavajuća okolnost navedeno je i da je vijest objavljena u nedjeljniku i da se kao takva morala detaljnije provjeriti jer je bilo dovoljno vremena. Pored toga, on je otvoreno izjavio da ga ne zanima provjeravanje istinitosti niti pouzdanosti te informacije prije njenog objavljivanja. Evropski sud je zaključio da nema potrebe da zauzima čvrst stav u vezi sa ovim pitanjima s obzirom na to da je iznos naknade koji je naloženo g. Koprivici da isplati tužitelju bio nesrazmjernan, posebno ukoliko se uporedi sa njegovom penzijom. Iz tih razloga, ovdje je bio prekršen član 10 Konvencije.

4. 6. *Predmet Šabanović*³⁸

Drugi slučaj koji je takođe zavrijedio posebnu pažnju bio je spor Šabanović protiv Srbije i Crne Gore. Zbog toga što je cjelokopni proces vođen pred crnogorskim sudovima, ispitivanje odgovornosti je vođeno samo protiv Crne Gore. Podnosilac predstavke Zoran Šabanović crnogorski je državljanin koji živi u Herceg Novom. Jedan crnogorski dnevni list je 6. februara 2003. godine objavio članak u kome tvrdi da je voda u oblasti Herceg Novog, navodno, „puna bakterija”, a sve to na temelju jednog izvještaja koji je sačinjen na zahtjev glavnog republičkog vodovodnog inspektora. G. Šabanović, direktor preduzeća Gradski vodovod i u to vrijeme član opozicione političke stranke, smjesta je održao konferenciju za štampu na kojoj je negirao sve te navode, tvrdeći da je

³⁸ *Šabanović protiv Srbije i Crne Gore*, presuda iz 2011.

voda iz česme filtrirana i bezbjedna za javnu upotrebu. Pored toga, on je u svo-
me izlaganju posebno ukazao na to da glavni republički inspektor vodovoda
favorizuje dva privatna preduzeća za snabdijevanje vodom, koja nastoje da ek-
sploatišu dodatne izvore vode, kao i da je sve što je izgovorio, zapravo izgovorio
po nalogu vladajuće partije. Nakon konferencije za štampu republički inspek-
tor vodovoda je podnio tužbu za klevetu protiv g. Šabanovića i sud je g. Šaba-
novića 4. septembra 2003. godine oglasio krivim za iznošenje iskaza koji su bili
neistiniti i štetni po čast i ugled republičkog inspektora. Osuđen je na tri mje-
seca uslovne kazne. Domaći sudovi su odbili zahtjev g. Šabanovića da se na su-
du pročita članak u kome su iznijeti navodi o zagađenoj vodi za piće jer su sma-
trali da to nije relevantno, kao i da bi se na taj način samo produžio postupak.
Odluka suda potvrđena je i u žalbenom postupku u novembru 2005. godine.

Pozivajući se na član 10 Konvencije, g. Šabanović je Sudu uputio pred-
stavku žaleći se zbog toga što je na osnovu izjava koje je dao na konferenciji
za štampu u februaru 2003. godine bio osuđen za klevetu. Miješanje u slobodu
izražavanja g. Šabanovića, na osnovu Krivičnog zakonika Republike Cr-
ne Gore, bilo je „propisano zakonom” i njime se težilo „legitimnom cilju” za-
štite ugleda drugih. Međutim, potpuno je shvatljivo da je g. Šabanović kao di-
rektor Vodovoda smatrao da je njegova dužnost da odgovori na navode iznijete
u štampi, o tome da je voda za piće u oblasti Herceg Novog zagađena, kako
bi na taj način obavijestio javnost o tome da je njihova voda za piće filtrirana
i bezbjedna za upotrebu. Njegove opaske iznijete na konferenciji za novinare
predstavljale su odlučno razjašnjenje jednog pitanja koje je od ogromnog jav-
nog interesa i nikako nijesu bile nepotrebni i ničim neizazvani napad na pri-
vatni život republičkog inspektora vode za piće, već kritika onoga što on čini
u svom zvaničnom svojstvu. Crnogorski sudovi su prilično restriktivno pri-
stupili cijelom ovom pitanju, i nijesu stavili komentare g. Šabanovića u širi
kontekst opšte debate koja je vođena u medijima o kvalitetu vode za piće u toj
oblasti. Evropski sud je stao na stanovištu da nema mnogo prostora za takva
ograničenja kada je riječ o debatama od javnog interesa, te je stoga zaključio
da miješanje u slobodu izražavanja g. Šabanovića nije bilo neophodno u de-
mokratskom društvu, čime je bio prekršen član 10. Pored toga, Sud je primi-
jetio da je g. Šabanoviću za klevetu izrečena kazna zatvora, što je sankcija za
koju je, čak i ako se ona stvarno ne primenjuje, Savjet Evrope tražio od zema-
lja članica da bude bez odlaganja ukinuta.

4. 6. Komentar na pomenute predmete

u pomenutim predmetima vidjeli smo da Evropski sud za ljudska prava
nije bio rigidan u odnosu na slobodu izražavanja. Naprotiv. Prava privatnosti

pojedinih lica su bila ugrožena iz različitih pobuda, ali je Sud ipak, najčešće, tvrdio da je u tuženoj državi bilo elemenata za kršenje člana 10. Razlozi su, kao što smo vidjeli, bili različiti. Nekada je to pravo javnosti da bude obaviještena, nekad visoka kazna, a nekad obaveza druge strane da istrpi javnu debatu i stavove koji mogu da uvrijede ili uznemire.

Postavlja se, ipak, pitanje da li je ovakav stav Suda pretjerano fleksibilan u odnosu prema članu 10 i da li dovodi do ograničenja sloboda iz člana 8. Zar je dovoljan razlog da neko bude predmet novinskih fotografija tokom odmora samo zato što mu je neko od roditelja bio bolestan, makar to bile i rojalističke porodice? Zar je dovoljno da neko objavljuje članke o hapšenju pojedinih lica samo zato što je ta osoba postala popularna kao glumac u borbi za pravdu? Zaboravljamo li da gluma nije „stvarni” život? Bez sumnje će ovi i slični postupci biti predmet raznih mišljenja u praksi i teoriji. Nesporno je da poznate ličnosti moraju istrpjati pažnju javnosti, ali i njih bi možda trebalo zaštititi od nas. Ili makar od medija koji od takvih članaka imaju lukrativnu korist i nerijetko na sve gledaju samo kao posao.

Slučaj Bodrožić, takođe, predstavlja jako interesantan predmet jer je Evropski sud još jednom sugerisao da krivični postupci za izgovorene riječi ne bi trebalo da se vode u državama Savjeta Evrope. Uostalom, takva preporuka već postoji od strane Parlamentarne skupštine još od 2007. godine. S druge strane, Sud je jasno stavio do znanja da se vrijednosni sudovi koji mogu čak i da uvrijede ili uznemire nečiju stranu, ne smiju i ne bi trebalo dokazivati.

Na osnovu posljednja dva slučaja protiv Crne Gore, jasno je koji su bili nedostaci u odlučivanju od strane crnogorskih sudova. U predmetu Koprivica, Sud u Strazburu je nedvosmisleno zaključio da neadekvatna primjena ustavne žalbe može dovesti do odgovornosti države. Naime, Ustavom Crne Gore je zajemčena zaštita ljudskih prava, a Ustavni sud Crne Gore ima nadležnosti da razmatra eventualna kršenja ovih prava. Ali problem nastaje u činjenici da do 2009. godine nije bilo primjene ovog pravnog lijeka. Naime, sve ustavne žalbe su bile odbacivane sve do 2010. godine. Iz tog razloga, podnositelj predstavke nije bio dužan da se obrati Ustavnom sudu Crne Gore. S druge strane, izricanje nesrazmjerno visoke kazne podnositelju predstavke od strane nacionalnih sudova je dovoljno da i Crna Gora bude odgovorna.

Što se tiče prava zajemčenih članom 10, Sud nije pokazao saosjećanje za podnosioca predstavke jer je trebalo da se u većoj mjeri pozabavi istraživanjem, prije nego što objavi imena novinara protiv kojih navodno Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju namjerava da pokrene postupak. Problem se, međutim, sastojao u tome da su crnogorski sudovi dosudili prekomjernu

odštetu u postupku protiv podnosioca predstavke - prekomjernu u odnosu na njegov prihod (penziju), zbog čega je Crna Gora prekršila slobode iz člana 10.

U slučaju Šabanović Sud se bavio pitanjima koja su od javnog interesa i kao takva su u fokusu pažnje crnogorskog društva. Sud je kritikovao odluke nacionalnih sudova jer nijesu vodile računa o kontekstu u kojem je došlo do konferencije za štampu. S druge strane, crnogorski sudovi su zanemarili pravo na debatu, suprotstavljeno mišljenje. Pitanja vodosnabdijevanja i kvaliteta vode su pitanja od ogromnog značaja za Crnu Goru, i kao državu i kao turističku destinaciju. Podnositelj predstavke i nije otvorio raspravu, on se samo osjetio dužnim da odgovori na prethodno iznesene izjave glavnog inspektora. Ako je glavni inspektor bio nezadovoljan komentarima ovog podnosioca predstavke, onda je trebalo da dokaže neosnovanost njegovih iskaza. Osuđujućom presudom, crnogorski sudovi su onemogućili vođenje i nastavak ove rasprave i samim tim prekršili član 10, ali i lišili javnost tačne i konačne informacije da li je voda bila „puna bakterija”.

5. ZAKLJUČAK

Na osnovu svega iznesenog, postavlja se osnovno pitanje: Kako i na koji način pomiriti prava i slobode lica? U ovom članku smo se samo dotakli odnosa između samo nekih „suprotstavljenih” prava. Da bi se izbjegle ove poteškoće, moramo u svakoj situaciji pratiti zadatke koji su Evropskom konvencijom i sudskom praksom utemeljeni. Na taj način imaćemo jasniji putokaz ali ne, svakako, i dovoljan. Život je nerijetko širi od normi, a i nemoguće je sve situacije sagledati jednoobrazno. Zato se ovim pitanjima mora pristupiti temeljno, neodvojivo od društvenih okolnosti, vremena u kojem se nalazimo, ali i prava pojedinca da bude zaštićen. Ako je pravo javnosti da zna nesporno zajemčeno nekim pravom, niko nema pravo da tu slobodu koristi isključivo u komercijalne interese. S druge strane, ni država nema pravo da proizvoljno gasi slobodu izražavanja samo zato što joj se ne sviđa sadržaj koji će čuti. Zbog svega navedenog, sve institucije i svaki pojedinac moraju širiti opseg znanja u ovoj materiji. Kako bismo sačuvali i sebe ali i društvo od prava koja su nam zagarantovana. U suprotnom, sve će se posmatrati kroz sitne interese, lukrativne ili neke druge koristi. Ljudska prava su makar malo više od toga.

Bojan BOŽOVIĆ

CHALLENGES IN DEVELOPMENT OF THE CULTURE
OF HUMAN RIGHTS TO PRIVACY

Summary

This paper focuses on the right to respect for private and family life, his home and his correspondence in Montenegro, its relationship with the right to freedom of expression, as well as the harmonization of our legal system with European standards. Article 8 European Convention on Human Rights, which guarantees these rights, is one of those that have the broadest application domain and covers a variety of aspects of human life, from a situation where the state is interfering in private matters of individuals, to those cases where the government has an obligation to intervene. The basic idea of the protection of rights, subject to Article 8 Convention is that there are areas of life in which each individual state must not interfere, except in those situations where the conditions are fulfilled in paragraph 2 of this article: that such interference is in accordance with the law, when there is a legitimate goal, and when it is „necessary in a democratic society.” Since this article has guaranteed more rights, which often overlap each other, for ease of use will be summarily denote as „privacy rights”. In this paper we deal with the practice of the European Court, but some national courts for violation of these rights, including certain judgments Montenegrin courts.